

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr. za pol leta 1 gold, 70. kr. za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gol 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 11. septembra 1889.

Obseg: Pitanje. — Kedaj sadimo sadno drevje. — Kako s konji ravnati. — Češpljevemu drevju v pohvalo. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.**Pitanje.**

Meso, ki ga prinašajo na trg, je navadno dvoje vrste: tolsto in medlo, dobro in slabo, slabega je najveĉ. Kdor vedno dobro meso kupuje, skoro si misliti ne more kako je „medlo“ meso, ki ga prodajejo po ceni na trgu. Dobro meso se dvakrat ali pa tudi celo trikrat tako drago plaĉuje, kakor slabo. To je zapeljalo Źivinarije, da pri krmljenji le na to gledajo, da bode Źivina debela.

Kako se pa more Źivina tako rediti in krmiti, da konsument ne bode dobil mesa pokritega z 1 do 2 palca debelim lojem, pa tudi ne takega, ki obstoji iz mehkih, tenkih in medlih vlakenc? Kako ravnati? Prvi pogoj je, da se mlada Źivina dovolj giblje, da telet ne privezujemo ali priklepamo, dokler niso eno ali dve leti stara, v tem ĉasu jih moramo dobro krmiti — vendar pa tudi ne smemo dva ali tri mesece starih na plano goniti, da bi potem morala dolgo ĉasa vse mogoĉe prenašati in trpeti dokler niso izpolnila dveh ali treh let, na kar pa jih po dandanes navadnem naĉinu tako pitajo, da jim odvzamejo vsakeršno gibanje ter jim dajo preobile ogljenĉaste krme. Ni se treba ĉuditi, da tako vzrejena Źival nima dovolj razvitih mišic, katere so na debelo s skoro neuŹitno tolšĉo prevleĉene. Ĉe hoĉemo meso zboljšati, moramo pospeševati razvoj mišic ne le s privajanjem primernemu gibanju, ampak tudi s primernim krmljenjem. Primerno krmljenje pospešuje neprestano zdravo in normalno rast, s krmo pa, v kateri je veliko beljakovinskih in dušĉastih snovi, dobivajo Źivali snovi, iz katerih je sestavljeno medlo meso. Tudi moramo pomisliti, da Źivali krme, katera provzroĉuje vroĉino in dela tolšĉo, ne morejo predelati v medlo meso, koristna je pa taka krma, ĉe tolšĉo Źelimo ali je potrebujemo, ker z dušĉiĉastimi sestavinami dela tolšĉo. Źivalim, ki so vzrejene pri nizki temperaturi in se krmijo obilno z ogljenĉasto

piĉo, nabira se rada po vrhu tolšĉa, Źivali, katere imamo v gorkih, pripravnih hlevih in katere dobivajo dovolj beljakovinske krme, pa imajo soĉno, Źilasto in lepo podrašĉeno meso.

Kedaj sadimo sadno drevje.

To vprašanje so mi uŹe mnogokrat stavili, in tudi marsikdo izmed naših sadjarjev je bil tako vprašan, kar kaŹe, da naši gospodarji nimajo še povsem pravih pojmov glede pravoĉasne saditve, in zato gotovo ni odveĉ, ĉe zopet enkrat razmotrivamo to reĉ v našem listu.

Odgovarjaje na to vprašanje moramo imeti najprvo to v ĉislih, da poŹene vsako seme in vsaka rastlina kali ali poganjke iz onih snovi, katere so nakopiĉene v semenu, oziroma v rastlini, in da se rast sploh more priĉeti, le ĉe je dosti primerne vlage, zraka in toplote. Ozirati se nam je pa dalje tudi na to, da potrebuje listje mnogo vlage, katero korenine srkajo iz zemlje ter jo potem dvigajo po rastlini navzgor! Ako seme najprvo poŹene korenino, podvrŹe se le naturnemu zakonu, kajti ako potrebuje listje posebno mnogo vode, mora paĉ biti poprej del rastline, ki more srkati vodo iz zemlje, in to je korenina.

Ako s tem pospešujemo rast drevesu, moramo skrbeti mlademu presajenemu drevju za korenine, predno more pognati listje. Korenine se brez dvombe delajo spomladi ter jeseni, to ve vsak, vendar je dobro znati, kedaj se delajo korenine najrajše, ali vsaj, kedaj se jih bode veĉ storilo, predno ozeleni drevo, ako drevo jeseni ali spomladi vsadimo.

Gori smo uŹe rekli, da se delajo novi poganjki iz nakopiĉenih snovi ob primerni toploti. Iz tega utegne marsikdo sklepati, da je spomladanjska saditev boljša, ker za jesenjo pride zima, katera vsako rast uniĉi. Res je, da ne zapazimo nobene rasti po zgornjih delih rast-

line nekaj mesecev, vendar je v tem času kmalu za jesenjo in zgodaj spomladi v zemlji toliko toplote, da se rast pod zemljo oživi. Kdor je jeseni prisul drevje v zemljo v ta namen, da bi ga spomladi vsadil, najde spomladi po njem mnogo lasnatih koreninic, katerih jeseni gotovo ni bilo. To sem n. pr. opazoval na divjakih, katere sem jeseni prisul, da sem jih meseca januarija ali februarija v roki pocepil. Izkusil sem pa to tudi na drevescih, katera sem po zimi dobil in prisul, spomladi jih pa iz zemlje vzela. V prvem slučaju so se naredile korenine pred zimskim mrazom, v drugem slučaju pa še pred pravo spomladjo.

Iz vsega tega izhaja za nas, da bode drevje najboljše raslo, ako more, predno ozeleni, narediti še dovolj korenin, a to je brezdvombeno tedaj, kadar vsadimo drevje jeseni, a čim prej, tem bolje.

Res pa moramo pri tem paziti da je les drevesa, katero menimo presaditi, popolnoma dozorel, in da je rast zunaj zemlje popolnoma pri kraju, kar spoznamo na tem, da se so naredili po novih poganjkih vrhovni popi. Če je tako, lahko pričnemo presajati.

Presajamo pa jeseni lahko toliko časa, dokler je zemlja rahla in ne premokra, kakeršna je po nekaterih legah dlje, po drugih pa manj časa. Kdor pa spomladi presaja, stori to prav kmalu, t. j. precej, kadar se zemlja osuši in se da obdelovati.

Kako s konji ravnati.

„Po malem na delo, po malem v hlev“, to je glavno pravilo zastran konj z ozirom na pričetek in konec kakšnega opravila z njimi. To hoče reči: začni voziti mirno ter ne zahtevaj, da bi žival morala hipoma in precej ob začetku delati in bežati na vso moč, ampak začni po malem in zahtevaj potem polagoma čedalje več. Ako časi prenehaš in privoščiš živali počitka, provzročiš, da mišice in sopila popolnoma in vztrajno delujejo. Jednako odnehavaj, miri žival in priganjaj jo čedalje manj, predno dospeš domov in konja v hlev postaviš. Po težkem delu, po hitri vožnji konja nagloma v hlev postaviti, to mu nič ne koristi, mišic nič ne pomiri, ampak stori, da postanejo trde. Zadužli, nezdravi zrak, kakeršen je navadno po hlevih, pa škoduje plućem, ki so močno razburjena, in koži, ki se jako poti.

Če hočeš s konji daleč in hitro voziti, ne polagaj veliko, ne krmi preveč malo poprej, predno odpotuješ, ampak preteče naj vsaj eno ali pol ure, da prebavi konj použito hrano. Prebavljanje je delo, za katero je živali časa treba ravno tako, kakor za vsako drugo opravilo. Kdor ne ravna tako, zahteva od živali dvojno delo, ob enem, vožnjo in prebavljanje, pa nobeno se ne vrši pravilno, zdravo in prav. Prebavljanje postane nepopolno, hrana se ne ukoristi tako, kakor bi se morala, mnogo redilnih snovi se potrati, konj ne more vseh sil za vožnjo napeti, ker ni do sita nakrmljen. Najbolje kaže konja

trikrat krmiti: zjutraj, opoludne in zvečer, in sicer zvečer se naj polaga največ, po noči pa nič, takrat naj truplo počiva, in prebavila naj delujejo, da jih nič ne moti.

Naglo z delom menjavati, to škoduje konjem močno. Ako so na primer konji ves teden morali težko vleči, voziti, pri čemer so le po malem hodili, škoduje jim močno, če jih potem v nedeljo zaprežemo ter se hitro peljamo v mesto ali na izprehod. Dobra konjska oprava je veliko vredna, za polovico dela, ker v njej konj vse svoje sile rabi. Kadar oprava ne leži prav, ali se pod njo nabira prah in nesnaga, nastanejo, zlasti po leti, tako zvani otiski, kateri žival jako bolijo. Tako zbolevši konji rede se slabo, ne morejo pri delu rabiti vseh svojih sil, ker prizanašajo boleznim stranem svojega života. Slaba oprava stane gospodarja zaradi marsikaterih izgub pri živalih in delu veliko več, nego bi stala nova in boljše oprava.

Kadar začnemo voziti, naj vsi konji ob enem, jednakomerno in mirno potegnejo. Zaletavanje enega konja oškoduje opravo, pogubi konje v kratkem času ter ne pomaga nič k srečni vožnji, ampak jo le ovira. Navadno je voznik kriv slabi navadi, da se konji nepravilno zaletavajo, napenjajo in mučijo, ne da bi vsi jednakomerno in mirno vlekli. Pameten voznik bode to vselej lahko dosegel, ako s konji lepo ravna. Surovost vse izpridi, vsaj malokedaj pomaga.

Kedar so konji vsled težkega dela ali naglega dirjanja razgreti in mokri, ne smemo pripustiti, da bi morali stati, na hladnem vetru ali prepihu, na primer na cesti pred krčmo, sicer jih v kratkem času pokvarimo. Časi zaradi tega konj tudi naglo pogine na cesti, vsaj mnogo boleznih dobivajo konji na ta način. Ako si prisiljen vročega konja postaviti v hlev, pretri konju kožo s slamo, da se hitreje posuši, potem pa ga pokrij z lahko odejo. Če je le mogoče, pa ne postavlja vročega konja v hlev, ampak daj mu izprehoditi se in oddahniti si po malem. Koliko celo varčni gospodarji v tem oziru greše, kar bi sebi in živalim na korist lahko opuščali!

Češpljevemu drevju v pohvalo.

Marsikatera plemena sadnega drevja so ob rasti zelo občutljiva; nekatera mnogokrat pozebejo, druga rode zopet le ob ugodnih letinah, iz večine je vzgoja zelo težavna, pri mnogih je obiranje zelo sitno, in slednjič pa sadja še lahko prodati ne moreš.

Pri češpljevem drevju sadjar vseh teh težav skoraj ne pozna, zato se pa to drevje tudi skoraj povsod nahaja, in to po obširnih posestvih z uzornim kmetijstvom, kakor tudi pri revni koči.

Vodja vinarske šole v Klosterneuburgu, baron Babo, zato tudi hvali češpljevo drevo v svojem vinarskem koledarju za l. 1884. tako le: Češpljevo drevo je sicer najnavadnejše, pa tudi najkoristnejše sadno drevo, in to zaradi naslednjih razlogov: